

Posudok diplomovej práce Terezy Melicharovej:

Manželské etudy po dvaceti letech: genderové podtexty v dokumentárnej tvorbe.

Názov diplomovej práce naznačuje jej hlavné tematické zameranie, ktoré sa stalo predmetom genderovej analýzy spochybňujúcej genderovú neutralitu médií vôbec a dokumentu ako žánru zvlášť. Uvedený dokument: *Manželské etudy po dvaceti letech* potvrdil po diplomantkinej dôkladnej a precíznej obsahovej a semiotickej analýze základné tézy, ktoré idú krížom celého textu diplomovej práce a hovoria o tom, že genderová analýza médií odhaluje genderové podtexty a implikácie mediálnych obsahov a posolstiev, ktoré môžu viesť k produkovaniu a reprodukovaniu genderových nerovností (pozri s.1). Dôležitým predpokladom je však vysporiadať sa „s iluzií realističnosti“, „s dôkladne konštruovaným smyslom ´realističnosti““, a to aj takým spôsobom, že „si budeme vedomi technik a konvencií, jimiž jsou mediální reprezentace utvářeny...“(s.37). Toto vedie k autorkinmu presvedčeniu, že ubrániť sa zdaniu genderovej neutrality televízie a filmu je pre divákov/diváčky ťažké, ak nie sú genderovo senzitivní/e a nie sú vybavení/e nástrojmi genderovej analýzy (pozri v mierne pozmenenej verzii na s. 19)

Kvalita a hĺbka pojednania nastolených problémov súvisí s výborne premyslenou konceptiou diplomovej práce. Prv než diplomantka pristúpila k empirickému výskumu, venovala značnú pozornosť „teoretickej príprave“, sústreďujúc sa predovšetkým na vzťah gender a médiá. Oceňujem aj ten fakt, že hneď v úvode nezabudla sformulovať svoju lokáciu a jej limity.

V teoretickej, resp. teoretizujúcej časti, ktorá tvorí približne tretinu celej diplomovej práce, preukázala autorka výbornú erudovanosť tak z genderových ako aj mediálnych štúdií. Dokázala výstižne vymedziť základné pojmy a ľahko sa orientovať v teóriách, ktoré považovala za relevantné z hľadiska feministických výskumov mediálnych obsahov.

Metodický postup, ktorý zvolila, je akceptovateľný až po podkapitolu 2.3. *Genderové poselství v televizi a ve filmu*, v ktorej - možno v snahe podať výstižnú charakteristiku genderových „posolstiev“ a genderových konštrukcií

s bližším zameraním na „domácnosť“ - nedostatočne rešpektovala konkrétny spoločensko-politický kontext, v rámci ktorého média, no hlavne televízia pôsobí. Pomiešaný je americký kontext s českým (cez citované/ých autorky/autorov pozri s. 21 – 24), konštatovania sú príliš všeobecné a málo osadené do času/doby. Zaujímavé je, že v ďalšej podkapitole, venovanej mýtu krásy, tento nedostatok nevystupuje až tak do popredia. Možno aj preto, že viac zaujala výstižná interpretácia koncepcie N. Wolf, voľne prepojená s pretlmočenými myšlienkami P. Bourdieuho a L. Mulvey. Lepší metodický postup by pomohol „učesať“ obsah podkapitoly o filmovej a televíznej prezentácii žien a mužov v zamestnaní, ktorá je dôležitá pre empirický výskum, a to tak pri formulovaní východísk ako aj záverov. K systematickejšie spracovanej skúsenosti (z výskumov) západných autorov a autoriek by sa dali viesť paralely (t.z. podobnosti a odlišnosti) z poznania českých médií. Pri športe ako mužskej záležitosti sa zase uvádza len zahraničná literatúra. Platia tak jednoznačne formulované názory (napr. s. 31) aj na naše pomery? Napriek tejto metodicky rozpačitej časti vysoko oceňujem autorkin poctivý úmysel ešte raz sa vrátiť k „otázke realističnosti v dokumentárnom filme“ (s. 33), ktorá prináša nemálo metodologických a epistemologických otázok.

Hneď na začiatku sa chcem opýtať, prečo autorka používa výraz realističnosť? Rozumie tým niečo iné ako realistickosť? Rovnako nie je jasné, či sa prihlasuje a súhlasí s názorom, podľa ktorého je objektivita chápaná ako dôvera faktom a nedôvera k hodnotám. (s. 33) Kategória objektivít sa totiž pre diplomantku stala istým kľúčom pri hľadaní odpovedí vzťahujúcich sa k ilúzii „realističnosti“. Na s. 34 výborne postrehla, že niečo ako čistá objektivita nemôže existovať, lebo „obsahy médií jsou výsledkem procesu, kdy podléjící se na tvorbě mediálních produktů, rozhodují o tom, co bude do výsledního produktu zahrnuto, co je důležité, co naopak ne.“ Objektivita teda nie je niečo čo nezávisí od subjektu, v zmysle jeho voľby, výberu či rozhodovania, a preto súvisí s mocou v spoločnosti a s tým, kto ju v skutočnosti má - čo sa týka tak aspektu genderového, triedneho či rasového. Z tohto vyplývajúce konštatovanie je explicitne sformulované nasledovne: “Když uvážíme, že mocenské pozice většinou zastávají muži, není překvapující, že „pravda“ prezentovaná v médiích je založena z velké části na „mužském“ pohledu na realitu.“ (s.35) V diplomovej

práci bude analyzovaný produkt – dokumentárny film Heleny Třeštíkové a my sa dozvieme kto/čí pohľad tu bol realizovaným, ako sa realizoval a k akým výsledkom/zobrazeniam dospel.

Predtým sa ale ešte pristavme pri diplomandkinej výstižnej charakteristike dokumentárneho filmu, v ktorej zdôrazňuje nevyhnutnosť selektovať fakty. Píše, že sociálna realita, ktorú film zobrazuje, nie je nikdy „nevinná“, lebo je ovplyvnená zaujatím/zámerom toho kto vyberá, ale aj procedúrami, ktoré obraz reality utvárajú. Aj reprezentácie, zachytávajúce sociálnu realitu v dokumentárnych filmoch sú výsledkom selekcie. Dôležité ale je ako sa zobrazenia „reprezentujúce“ sociálny svet v tomto žánri robia. V diplomovej práci sa dočítame: „Hlavním kritériem pro výběr materiálu, který do pořadu zahrnout, je pak většinou typičnost. Vybraný příklad je chápán tak, že reprezentuje širší vzor v realitě.“ (s. 36). A čo robí autorka/režisérka analyzovaného dokumentárneho cyklu? Vyberá zo žitých príbehov žien a mužov tie, ktoré „reprezentujú“, resp. zastupujú „širší vzor v realite“, a to sú - žité stereotypy každodenného života, odohrávajúce sa vo verejnej a súkromnej sfére. Žité genderové stereotypy sa zakladajú na konštrukciách maskulinity a femininity, ktoré samy reprodukujú. Autorka teda tieto genderové typy istým spôsobom zviditeľňuje.

Diplomantka na viacerých miestach s istou výčitkou v pozadí konštatuje, že autorka neprekračovala tradičné konštrukcie femininity a maskulinity (s. 89.), resp. „výrazně neprekračuje stereotypní konstrukce a způsoby zobrazování hlavních aktérů a akterek do velké míry odpovídají tradičním představám o maskulinite a femininite.“ (s. 91) Ak ale autorka mala vo svojej dokumentárnej tvorbe dodržať princíp typičnosti - tak ako sa spomínal vyššie - pri výbere materiálu a jeho spracovaní až do finálnej podoby, potom vlastne ani nemohla „prekračovať tradičné konštrukcie femininity a maskulinity.“ To vôbec nemuselo byť poslaním spomínaného dokumentu, darmo to tam diplomantke, ovládajúcej kritickú analýzu z feministickej perspektívy, chýba. Dokument, nebol robený cez takúto perspektívu, čo neznamena, že implicitne neobsahuje spôsoby konštrukcie maskulinity a femininity. Tie rozkrýva diplomantka aplikáciou troch úrovní signifikácie, aby mohla odpovedať na otázku: *Co to znamená být mužem či ženou v naší společnosti?* (s.88) Ale vlastne celá semiotická analýza je

zameraná na komplexnejšie (jedná sa o rozbor jednotlivých záberov a tém: práca, starostlivosť a šport) preskúmanie toho, ako sú v jednom zo šiestich filmových dokumentov utvárané obrazy maskulinity a femininity. Túto časť (3.3) diplomovej práce považujem za mimoriadne vydarenú a nemám k nej žiadne podstatné kritické výhrady. To isté platí o aplikovaní obsahovej analýzy a sumarizovaní výsledkov, ku ktorým dospela. Na strane 72. opäť zaznelo konštatovanie o autorkiných tradičných predstavách. Nasledujúca veta: „pokud by autorka volila jiné výpovědi, vznikl by úplně jiný obraz lidí, kteří v dokumentu vystupují“, vyznieva triviálne alebo ignorujúco, lebo nerešpektuje princíp typizácie, ktorý je charakteristický pre realistické žánre. Napriek tejto poznámke si myslím, že celá tretia kapitola by bola vhodná na publikovanie.

Diplomová práca ***Manželské etudy po dvaceti letech: genderové podtexty v dokumentární tvorbě Terezy Melicharovej*** je nesporne originálna a prvá svojho druhu. Svojim rozsahom, náročnosťou i kvalitou spracovania presahuje nároky, ktoré sú kladené na diplomové práce. Diplomantka preukázala schopnosť samostatnej výskumnej práce a rozhľadnosť v súčasnej literatúre. Práca je napísaná veľmi kultivovaným jazykom, s dobrou štylizáciou a bez gramatických chýb.

Na základe pozitívneho hodnotenia predloženého textu navrhujem hodnotiť diplomovú prácu známku "**výborný**" (1), 10 FHS bodov.

Doc. PhDr. Zuzana Kiczková, PhD.

V Bratislave 1. 06. 2007